

Kritikak eta erreseinak

IVAN DE TARTAS, *Arima penitentearen occupatione devotac* (1672).
Edizio kritikoa, Patxi Altunak paratua. 22,5 x 15 zm., 156 orr.
Ediciones Mensajero. Bilbo, 1996.

Gure literatura zaharretiko obrak hain urri ditugunez, altxor bitxiak bezala zaindu beharrezkoak zaizkigu. Eta horietaz gogoz arduratu direnetakoa dugu Patxi Altuna.

Filologia irakasle honen eragin nabarmena ikasle izan direnek egin dutenetan nabari da., Baina Patxiren eragina filologia lanak nola burutu hadina ber-berak gidaritzarako burutu dituen lanetan datza. Orain, horietako beste bat dugu Tartasen *Arima penitentearen occupatione devotac*, bere funtsuen aszetika gaia dena.

Baina oraingoan, egile eta lan hautapena ere ez dira izan nolanahikoak, orainarte bere osotasunean azagutzen ez zen Ivan de Tartas xuberoarraren obra. Lehendik ezaguna genuen egile horren *Onsa hilceco bidia* (1666), bereziki Julio

Urkixok 1911.ean berrargitaratu zuenetik.

Aurkezten dudan liburu honen zehetasunetan sartu baino lehen aditzera eman beharrezkoa iruditzen zait holako lanetan Patxik egin dituenetarik aipagarrienak. Horien artean gogoangarriak zaizkigu *Etxepareren hiztegia*. *Lexicón Dechepariano* (1979), *Versificación de Dechepare*. *Métrica y pronunciación* (1979). *Lingua vasconum primitivae*. Edizio kritikoa (1981) Ionannes Etxeberri Zibirukoaren *Manual Devotionezcoa*. Lehen zatiaren edizio kritikoa (1981), *Mendiburruren idazlan argitaragabeak*. Edizio kritikoa bi liburukitan (1982), Haranederren *Jesu Christoren Evangelio Saindua*. Edizio kritikoa (1990) eta abar, hor ditugu P. Altunaren etengabeko lan zehatzaren lekuko.

Oraingo honek, edizio kritikoa izateaz gainera badu bes-

te meriturik ere. Zuberoako Pettaran Arüeko erretora zen Ivan de Tartasen *Arima penitentaren occupatione devotac*, 1672. urtean Hirur Yriko (Ibar-exkergo Irüri) Montirandé aperezaren laguntzaz eta berari eskainiz argitaratua zuen. Geroztik ez zuen izan berrarkitaratzerik eta euskal literaturaz arduratu direnak apenaz erabili dute, bere aipamenak ere soilak dira, J. Vinson-ek 1894.-ean argitara eman zuen *Bibliographie de la langue Basque* katalogatze hartan, aditzera emanaz liburu horren ale bat baizik ez zuela ezagutzen, Xeroteko mediku F. d'Etchegoyen zelako batena, zeinen sinadura 1766ko otsailaren 24koa zuen. Ale hori, halako batean Antoin d'Abbadie jaunaren eskuetara joan zen eta orain Parisko Bibliothèque Nationalean dago. Baina Ältunak hitzaurrean dioenez, argitalpen horrek zenbait hutsarte nabari ditu. Geroztik J. Urkijok beste ale bat aurkitu zuen, bere jabe zen Adema Kalonjeari erosi omen zion, gaur egun Gipuzkoako Diputazioaren KM kuturunean dagoena. Lehen ale harek aurreko orrialdeetan zenbait hutsune omen ditu eta bigarren honi azken orrialdeak falta.

Dena den, falta zirenak bi aleekin elkartzeaz osatu eta az-

tertuz gainera, inprimategiko hutsune ugariak ondo miakatu, zuzendu eta oharrez ulertarazi ahal izateko era egokian eskaintzen dizkigu.

Horregatik, hainbeste xehe-tasun dakarren Patxiren hitzaurrea bera ikerketarako ikasgai bat dugu, zehatz-mehatz ematen bai ditu liburuaren berriak. Lan bikaina, aipaturiko bi edizioekin, hirurehun urte geroztik, liburu berriz osatzea lortu duenez.

Liburuaren edukiaz honako hau dio: "Liburuak hiru zati ditu, esan bezala; edo nahiago bada, bere bekatuengatik penitentzia eginez bizi nahi duen pertsona jainkozkari hiru egiteko gomendatzen dizkio berariak: otoitza, baraua eta amoina edo limosna. Berrogeina orrialde dituzte, bospasei gorabehera. Bistan da gaia ez duela berak ezerezetik asmatua. San Mateoren Ebanjelioko seigarren kapitulua horretaz ari da: otoitza, baraua eta amoina asmo zuzenez egin behar direla. Bada San Pedro Crisologoren pasarte polit bat, hemen oso ongi datorrena".

Onsa hilceco bidia-rekin zenbait konparaketa egin ondoren, garai haietako histori giroko pertsonaiez ere ari da.

Testoa zehar bildu dituen zenbait adibide ordea, idazle estiloz zein era hortatik harat

gizonaren gogoetazkoak, edozein garaitarako baliagarri diren zati batzuk dakartza hitzaurrean bertan adibideztat. Irakur dezagun "Hiru eratako egiteak" partetik jasotzen duen hau".

"Iguquiac orienten ialguiz gueroz lurra iccusten du eta arguitcen, baina odehy eta lanho lodi bat eta grossier bat iarten denian eta formatcen, iguquiac lurra eztu onsa arguitcen, ez berotcen; eta guero ipar aire hon bat giten denian eta akaçatcen odehy eta lanho hura, lurra arguitcen du eta berotcen iguzqui harc lehen beçala. Ez iguzquiac vere arguia eta claritatia galdu cian odehy eta lanho hura cela causa, baina haren arguia empechaturic çagoen odehy hura cela causa, non ecin helcen baitcen asqui onsa lurrary bere arguiaren emaytera".

III. kapituluaren "Hiru exenplu" hartatik jasoa:

"Nahi nuque dembora hontaque iaun handiec exempluhontaric bere progeitia eguin leçaten, eta pobriac, bainta lesu Christen mebria, hayen honnetaric eta arrandetaric bere partia tira leçan eta goça".

Edo III. kap. dakarren "Hiru exemplu"tik jasoa, jaun handi eta aitonen-eme ihiztarietaz bere abu-

rua ematen ari denekoa beste partete hura:

"Nahi nuque dembora hontan iaun handiec eta aitoren semec, erregue saindu haren exemplia bihotcian harturic, bere horetan eta vanitatan empletacen dutien honac, edo parte hon bat aumens, paubre favoretan emplega baieçate".

Bestalde, perpausen adibide politak eskaintzen dizkigu 24-25. orrialdeetan.

Adibide horiek izango ditugu lagungarri liburuaren irakurketan. Baina, horrez gainera, testua zehar, orrialde bakoitzaren azpian ematen dituhitz, aditz eta beste zenbait argitasun irakurketaren argigarrri eta aldi berean bikain lagunduz. Horrezaz gainera, adiztegia eta zenbait hitzen zerrenda gehitzen dizkio azken 127-154. orrialdeetan. Euskaltzaleok ezin esan liburu entretenigarria ez denik. Liburuak bukaeran hiru bertso sorta ditu, Iacobus de Casedevant D'Abbadie Costere eta Ivan Baguarie jaunek idatziak. Lehenak latinez bigarrenak frantsesez eta hirugarrenak euskaraz.

J. San Martin